

Kelecsényi László

Réz Pál ablaka

Amikor először nála jártam, egy Krúdyról szóló tanulmányommal a tarsolyomban, a szó szoros értelmében levizsgáztatott. Kedves íróm tárgykörében tett föl keresztkérdéseket, majd a válaszaim hallván megnyugodott, hogy nem valami futóbolond dilettáns tette be a lábát a magyar irodalom egyik szentélyébe. Mert Réz Pál otthona akkor már annak számított. Évek óta abban a Jászai Mari téri lakásban készült a *Holmi,* a kilencvenes évek – meg a továbbiak – legrangosabb irodalmi folyóirata. A dolgozatom aztán 1997-ben megjelent a lapban, s valóban úgy éreztem magam, mintha a *Nyugat* fogadta volna el közlésre egy írásomat. Aztán jó néhány tanulmány követte az elsőt, és Réz Pál lassacskán atyai barátommá vált.

Tudtam jól, hogy mit jelent a személye a hazai szellemi életben. Ismertem a könyveit, az Irodalomtörténeti Kiskönyvtárban réges-rég megjelent Proust-kismonográfiát, az Arcok és vallomások sorozat Szomory Dezső portréját, valamint az Apollinaire-rel és Voltaire-rel foglalkozó nagyesszéket. S tudtam a beszerezhetetlen, csak közkönyvtárakból ellopható *Kulcsok és kérdőjelek* című tanulmánykötetéről. De az ember más, egészen más, mint a műve.

Nemigen forgott társaságban – inkább a társaság forgott körülötte. Egyre gyakoribb látogatásaim során, melynek ürügyét Ottlik Géza levelezésének és Gábor Miklós naplóinak szerkesztése és közlése jelentette, órákat töltöttünk a Dunára néző hatalmas erkély-ablak, mint valami monumentális képernyő előtt. Futott a műsor odalenn, gördültek a villamosok a Margit hídon, araszoltak a kocsik Buda felé, botladoztak a felhők a hegyek fölött, csillogtak a Sziget esti fényei. Nem számított; ezt a készüléket nem lehetett, nem is kellett kikapcsolni.

Közben megváltottuk a világot – bár ez nem helyes kifejezés, mert nem akadt benne semmiféle világmegváltó szándék. Csak beszélgettünk, de azokba belefért szinte az egész magyar irodalom – és főként az élet. Kíváncsi volt mindenre. Nemcsak arra, mit írok, mit tervezek, arra is, hogyan élek, mi gyötör éppen, vagy mi boldogít. Beszélgetéseink már régen nem az írásról, azaz a munkáról szóltak. Olyasmiket mondtunk el

egymásnak, olyan titkokba avattuk be a másikat, amiket csak a legbizalmasabb barátok vallanak meg. Akkortájt váltottam át a prózaírásra, kezdtek sorban megjelenni a regényeim. Egyiket az a tisztesség érte, hogy ő írta a fülszövegét. Egy másikat csak akkor engedtem a kiadói szerkesztők markába, mikor rámondta, hogy rendben van, azaz közölhető.

Együttműködésünkön felbátorodva tőrbe csaltam. Éppen egy könyvsorozatot szerkesztettem *Szerelmes magyar írók* címen. Miután a Juhász Gyula összeállítás keresztapja lett, ő súgta a találó címet (*A félrecsúszott nyakkendő*), felkértem, hogy állítsunk össze egy Kosztolányiról szóló hasonló gyűjteményt. Heteken át „kosztolányiztunk", rendre telefonon, ritkásan személyesen. *Akarsz-e játszani?* lett a címe az újabb kötetnek, és játszottunk, rakosgattuk a verseket, s más szövegeket. Valóságos három felvonásos dráma kerekedett a költő körül forgolódó nők, Lányi Hedda, Harmos Ilona és Radákovics Mária alakjából. Négykezesünk szép sikert ért el, példányai mind elfogytak, ám a kiadó nem vállalkozott utánnyomásra.

Mégis úgy érzem, valahányszor odatelepedtem a Dunára néző „képernyő" elé, hogy csak egy bámészkodó vagyok, aki úgyszólván illetéktelenül ül ott, abban a szellemi és fizikai kényelemben, abban a gondoskodó figyelemben. Az utolsó éveiben aztán megszűntek ezek a találkozások. A betegség, a kórházi ápolások radikálisan véget vetettek ennek. Maradt a telefon, az egyre rövidülő beszélgetések, amikor már nem irodalomról vagy más evilági hívságokról esett szó, csak a „hogy vagy?" körül forgott a dialógusunk.

Annál nagyobb örömmel vettem kézbe az életrajzi beszélgető kötetét, a *Bokáig pezsgőben* című hangfelvételről visszaírt, Parti Nagy Lajossal folytatott párbeszédét. Eszembe jutott, hogy mi is, azaz én is bekapcsolhattam volna egy magnót.

Egyszer arról beszélgettünk, mit kell „letalálni", azaz milyen találmányt meg nem történtté tenni? A televíziót és összes származékát? Vagy a repülést? Vagy a telefont és az úgyszintén belőle származó újításokat? Melyik híján lenne boldogabb, s jobb az emberi élet? Nem tudtunk megegyezni, pedig nem volt köztünk nemzedéki szakadék. Amennyivel fiatalosabb volt az ő gondolkodása, annyival hagyományosabb az enyém – akkor még. Most már viszont tudnék felelni annak a természetfeletti hatalomnak, amely képes volna efféle trükkre: valamit eltüntetni a világból.

Mit kellene „letalálni"? Nem találmányt – magát a halált.